

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző:

Cím:

Forrás:

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

Osztályozás

Tárgy

Hely

Idő

Személy

92

Náray Aurél
"1943"

Bp

1943 II. 21

Náray Aurél hatvan éves

Egy művész lelkiismeretünkkel egyező igaz megítélésének előfeltétele, hogy belássunk abba a „titkos kamrába”, ahol álmai születnek. Ahol dolgozik ezeken, még mielőtt ecsetet venne a kezébe. Ahol forgatja elgondolásait, hogy formába önthesse aztán. Ez a „titkos kamra” a művész érzésvilága. Itt készül el valójában, amit a művész adni szeretne, s mert a megjelenítés nehézségei, a rossz pillanatban való kezdése, elsietése a munkának, — sok esetben a szegénység is eltolódásokat okoznak ettől az elképzeléstől, ez a „kamrácska” az érzést közvetítő formában többé-kevésbé rejtett marad mindig. Egy művész életigenlését, vagy tagadását a megvalósulás mögött is keresnünk kell tehát, ha felületesek nem akarunk lenni. De ezt a világot, a témáknak ezt a lelkét nem könnyű megismerni, elcsipni; nem könnyű, mert egyszerűnek, gyermek szemével látónak kell lennünk. S ha így közelünk feléjük, akkor sem elég egy-két mű, hogy tisztán láthassunk. Nincs olyan szemünk, hogy elég lenne. Sok alkotását kell megszemlélünk, minden fajtából, minden korából, gyengékből és erősekből, hogy felismerhessük: ki is az, akinek a szemébe nézünk.

Nézzük Náray témakörét, amin érzésvilágát felénk közvetíti. Hatvan s egyné-

hány festménye van itt együtt. Újszövetségi képek: Jézus tanít, szeliden vagy feddően, hatalommal gyógyít, halottakat támaszt. Allva, ülve úgy helyezi mindig a kezeit, hogy világos legyen: jót akar velünk... S körülötte a különböző jellemek más-más intenzív reagálása, őszinte lelkesedése vagy szomorú magamagadása Jézus szavaira, cselekedeteire még jobban elhitetik a csodát: ut nyílt a bünből... Mária képe és női arcok, nők, akikben szintén a női ideál tendálódik. Gyerekek, — szárnyal vagy anélkül — akik csak azért komolykák, mert megzavarja őket a felnőttek elszomorodásai, meglesett kicsorduló könnyei. Önarckép, kifejezésében fájdalommal teljes biztonság; a föld szeretete az éggel... Finom tájak, mélyen kedves és bánatos interieurök alárendelve a figurák hangulatának. Rózsa-csendéletek színeikben ragyogva, mintha ezek is Krisztus életadó szemefényét tükröznék... Ez Náray témaköre s ha tudatosítjuk a ránk gyakorolt hatásait e képeknek: az arcok olyan részt vesznek ebből, mint azok a tüzesnyelvek, amikkel a Szentlélek kitöltését jelezték a szentek feje fölött egyes régi mesterek, naivan, szent, gyermeki átélésben... Ezek dominálnak a hatásban: örömet, szépséget, jószágot mutatnak fel vagy egy-egy lelki kérdés és felelet megszemélyesítői. S ha tudjuk azt is,

hogy Náray nemcsak most fest így, de mindig így festett, csak így és másképp soha, ismerjük az ő lelkivilágát, legmélyebb céljait, amért mellőzést, „kikészítést” tűrve, túlélve dolgozott, hogy mindmeggyőzőbben hirdesse: neki az, amit csinál nem téma. ötlet, hiúságának táplálása, hanem élmény, vállalt küzdés és boldogulás: mindnyájunk élete...

Ha valaki tehetséges, legtöbb, amit tehettünk érte, hogy engedjük az utján. Nem piszkáljuk kereséseiben, hanem segítjük. De nem szavakkal, örökös tanácsadással, hanem egy-egy művének megvásárlásával, igazságának hívőket szerezve; várva remegő szívvel, hogy mikor talál magára... Az igazi érték Istenben valósodik, kishitőség lenne félteni: a mondani-valói iránti szeretete kitalálja előbb-utóbb a maga boldogulását s meg is tartja azt ösztönös fegyelmével.

Náray Aurél rég megtalálta a maga igaz utját és megtette azt, ami az ő része volt. Olyan mondanivalókkal tehetséges, amikkel csak távol állhatott festőkorfársaitól s a világtól, de örök barátságra talál azoknál a keveseknél, akik az életet szentségnek vallják, akik a vallásosságot képekben is csak őszinte formájában láthatják, akik nézik az „artisztikum” mögött a lelket is. Sokan úgy vannak Náray képeivel, hogy az első pillanatban megfogja őket a különös hangulatuk, de nem értik. Hogy értsék, hallaniok kellene őt vagy valakit, aki azt szereti, amit ő s s úgy imádja, mint ő: Krisztust. De az igazságnak ott is idő kell, hogy kikelhesen, ahol már megvan a hajlandóság azt

befogadni... S az ember csak, ha megértés helyett kicsufolását látja ott is az eszmének, ahol megjelenhet, beszélhet, kezd elzárkózni s képeit magyarázat nélkül úgy fogadják sokan, mint Jézus tanítását fogadták volna, ha papírra írja és életét elrejtve csak ezt küldi ki a világba... Személyének vorázsát, mondásainak kulcs-mozdulatait nem látva, nem érezve így: titok maradt volna sokak előtt a megváltó itélet, ut az Istenhez. A művészi, igaz szépség eszköze az evangélium Lelkének. Aki nem zárkózik el a fénylő dolgok elől, az meglátja egy nap: Náray a szívével kínálta meg a világot. Gazdag megvalósulása bölcsességével ajándékozta meg korát és az eljövendő idők megteremtőit...

Színei drámaian mélyek vagy gyermeken derűsek és mindig biztos kifejezői hangulatainak. Kivilágosodása az újabb bibliai képein, az egyéb művein már régebben elért fejlődését érte be. Kompozícióiban a figurák mozgalmassága a teret változatosan, egyensúlyozottan, eddig nem ismert új lélekkel formálják a kép spiritualis középpontjával harmonikussá. Ilyen jól megoldottak egyéb művei is. Élnek a formák és az alakok, teljes az impresszió, dacára az elég gyakori elrajzolásoknak. A natura megdicsőül a keze alatt, jobban az lesz, ami, mert a Lélekhez való viszonyába világol fel! S mindent, színt és formát, olyan szenvedélyesen, gyorsan és flottan (szabad-vigan), belülről hajtottan rakja fel, ahogy azt eddig kevesen bátorították. Festői megjelenítése a szónak klasszikus értelmében

egyéni; a mult elmélyített tanulságain nőtte ki magát.

Hogy mindez, amit itt elmondunk, tisztán álljon előttünk, foglalkozunk kell az őt ért vádakkal. Pár régebbi bibliai képének színe, alakjainak elrendezése s az interieur-jük azt mutatják, hogy *Náray* csodálója volt *Munkácsynak*, tanult tőle. Igaz ez, *Náray* sem tagadja, hogy így van, de — itt jön a meglepő dolog — nem e képekből világlik ki ez, mint azt egyes kritikusai hiszik. Röviden akarom megértetni magam: amit *Munkácsytól* tanult *Náray*, az nem az aszfaltba harmonizált piros, kék és sápadt fehér volt, hanem egészen más s egyszerű valami: az életnek mindig heves, magyarosan becsületos, tiszta szeretete. Ez fogta meg a fiatal *Narayt Munkácsyból* s ezt fejlesztette tovább magában, hogy aztán kiteljesedve a krisztusi hit szolgálatába állíthassa. Amiben *Naray* magára lel, a léleke mélyre jutott, azt *Munkácsy* a magyar lelkiség igaz részéből vette örökidőre kölcsön. Kölcsön? Nem, az igazság szeretete nem magyar privilégium, az igazság nemzetfölötti. Tehát: *Munkácsy* a magyarság közt élt, tiszta volt, s az igazság magyarul fogant meg benne. Élményeivel tapadt a magyarsághoz. Fájának geniusza a magyarság geniuszával ölekezett legmagasabbrendű szintézissé így: az örök ember sirt fel benne az igazközösség után... Tehetsége, ifjúi tüze földet kapott a lábai alá itt; igazán szép művei azok lettek, ahol ez a lelkiség, ez a megismerés tartotta varázsa alatt s ott kezdődtek és végződtek ezek, hol fölerzi, illetve el-ejti ezt a vízióját...

Ami *Munkácsyban* megfáradt, hamu alatt izzott tovább, az *Narayban* egy új, egyetemesebb élet hírét adta a magyar psychének. Ahol *Narayban Munkácsyt* külső megvalósulásának juttatják eszünk-

be, ott az igazi tanítvány alázatát ismerjük meg a mesterével szemben. Oly részét a nagy művész-embernek, mely jellemző rá, de nem legteljesebb, lényege.

*

Egyes női fejekre, mert — mondjuk: túl érzelmesekek, azt jelentik ki némelyek, hogy műkereskedéseknek készültek, gicscsek. Akik nem rossz akaratból, kenyér-irigységből látják így a dolgot, azoknak tudok és akarok válaszolni a vádra: a keresztény ember nagyon magáramaradottnak érzi szívét a világban és fájdalomában gyakran a túl rossz világ elől, ennek ellentétébe: a túl jó, túl édes, a valóságtól majdnem egészen megfosztott édesség légkörébe menekül. Ilyen óráiban, a fájdalomtól szinte lelkileg is betegesen születnek *Naraynak* ezek a képei, úgy érzem. S mert teljesen ösztönös alkotó, maga sem látja meg, hogy a többi a valóságtól meg nem fosztott édes lány képei mellett ezek vértelenek, gyengék. De lehet: ez említett okkal együtt az is oka ennek, hogy ilyen leányfejet rengeteget fest s a sok kép közt pedig több a jó, de akad gyenge is. Azt állítani, hogy ezeket, speciel ezeket műkereskedéseknek készíti így, ahhoz olyan elfogultság kell, amit menteni nem lehet: az igazán szép dolgai mellett elenyésző az ilyen gyengébb műveinek a száma itt is, ez a valóság.

*

A tisztaság sorsa ma még a földön nem a gondtalan gyermeké, akire az anya és az apa szeretete vigyáz. És az erők sem végtelenek. Az évtizedes nélkülözések, küzdelmek a fizikumot, lett légyen az a legszivósabb is, kikezdi. Aki menteni akarja álmait vagy megszűnik dolgozni tovább, ez a tragikusabb vagy engedelmeket tesz némileg: Betegyet betegnek való ételekkel táplál... A zseni ilyenkor az igazság iránt érzett szerelmében olyan alázatos szerepet vállal, mint az az orvos,

aki nagyszerű operateur, de operálni nem engedik, csak arra alkalmazzák, hogy beteget hordozzon egyik helyről a másikra... Így lesz a művész „kompromisszummá” — korának szörnyű vétké. Elrejtve minden művében ottmarad az a mag, amiből kinőhet és ki is nő, ha kívánjuk igazán, Isten boldogsága: mindnyájunk igazult élete...

Sokat fest *Naray*, de tüzzel és szeretettel, ami pedig így fakad fel a lélekből, akármennyire is az, nem mehet a lényeg rovására. Hogy mennyire nem megy, azt minden újabb kiállítása igazolja. Hatvan éves mult nem rég s hányunknak fáj, hogy az elismerésünket róla meg kell védnünk. Ujra valljuk: nem az ő hibája, hogy nem ismerik vagy rosszul ismerik. Aki az életet mélyebben szereti, az a felületesség nyüzsgése mögött megtalálja őt egy nap és örökre megtartja szívében: megismer egy művészt a javából, aki a szépséget Isten dicsőségére teremti!

ŐSZE ANDRÁS